

НАЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

У наш час майже безсумнівним постає твердження, що історія є результатом діяльності людей. Розглядаючи питання про суб'єкт історичного розвитку одразу стає зрозуміло, що буде йти мова про носія предметно-практичної діяльності й пізнання, про джерело активності, спрямованої на зміну, розвиток або збереження об'єктивних суспільних умов.

Актуальність дослідження. Процес формування нації є ключовим питанням державотворення і важливою складовою історичного розвитку будь-якої держави. Сім'я, рід, плем'ям, народність, а також і нація відносять до суб'єктів історичного процесу. Усі ці суб'єкти є водночас рушійними силами структури суспільства, становлення мовно-культурної і етнонаціональної історії. Важливими проблемами розвитку нації є: трансформація соціальної ідентичності, формування національної ідеї як чинника національно творчого і державотворчого процесів.

Нації не можна визначати за допомогою лише емпіричних параметрів, таких, наприклад, як здатність досягти суверенітету, утримувати внутрішню єдність, відстоювати свої кордони чи претендувати на давню культуру. Нації скоріше оформлюються через певний спосіб самоствердження, спосіб мовлення, мислення і дії, які дозволяють створювати колективну ідентичність, мобілізувати людей на виконання колективних задумів, розрізняти народи та відповідні види побуту. Все це і становить основу «національної ідеї», того набору понять і визначальних рис, цінностей, за допомогою яких нації знаходять шлях до єдності.

Об'єктом дослідження виступає нація

Предметом мого дослідження є нація як суб'єкт історичного розвитку.

Мета. Визначити як нація впливала на історичний процес та висвітлити актуальні визначення цієї спільноти як суб'єкта розвитку.

Стан дослідження проблеми. Над питанням нації як суб'єкта історичного розвитку та її вплив на теперішній стан суспільства та держави приділяють увагу такі дослідники Грицак Я., Руткевич М., Степико М., Колодій А., Лазарович М., Забужко О.

Значна роль у визначенні суб'єктів розвитку суспільства належить поняттю соціальна група, що відображає сукупність людей, об'єднаних спільними інтересами, спільною справою, діяльністю тощо. До малих соціальних груп належить сім'я, первісні виробничі об'єднання, учнівські групи, військові підрозділи тощо, що формують особистість. Середні групи - колективи заводів, фабрик, установ, закладів, мешканці села. Великі соціальні спільноти - рід, плем'я, народність, нація, верстви, страти, класи, об'єднані корінними інтересами і є вагомими суб'єктами історії.

Особливої уваги заслуговує поняття нація, зміст якого істотно змінився. Народність виникає з потреби збереження спільності людей та їх традицій у єдиному соціокультурному середовищі, у спілкуванні єдиною мовою, збереження єдиної ментальності людей - свідчить про фундаментальну роль народності як суб'єкта суспільного розвитку. Народність несе в згорнутому способі всі ознаки нації: проживання на спільній території, єдину мову, спільний психічний склад, провідну ментальність, економічні зв'язки, які, взаємодіючи між собою, сприяють формуванню нації. [4,с.23]

Існують різні концепції нації як суб'єкта історії. Найпоширенішою є марксистська концепція, що вважає націю соціальну спільність людей зі спільною територією, економікою, мовою, культурою, особливостями характеру. Поширюється етнічна концепція нації, де акцентується її природне походження: нація-етнос є біофізичною реальністю, втіленою у соціальну форму. Її суть є енергія живої речовини, що сформувалася під впливом енергії Сонця, радіоактивної енергії Землі і енергії Космосу. Сукупність енергетичних потоків зумовлює однакову вібрацію біотоків у певній цілісності людей. Так виникають своєрідні соціальні групи, з яких формуються етноси, а з етносів - нація. Адже нація - це спільність людей, що формується на органічній єдності території, етнічного складу, (самосвідомості, мови, історії, традицій), економіки, культури, психології. В Україні популярна концепція політичної нації, що формується переважно на основі спільності політичних інтересів.[1,с.27]

Протягом усієї історії людства будь-яке організоване людське суспільство вважалося нацією. Під нацією розумівся народ зі своєю історією, культурою і мовою, у якого навіть не завжди був офіційний уряд або чітко визначене місце проживання. Багато націй, по суті, являли собою племена, як, наприклад, чероки зі штату Оклахома. У XVII ст. визначення нації змінилося, тому що політичні цінності змістилися у бік поняття «нація-держава». З появою сучасної концепції націоналізму, під яким розуміється розвинене почуття культурної, історичної і територіальної єдності, люди усвідомили своє право проживати у своїх власних національних державах.

Стрімкий розвиток сучасного поняття нації викликало за минулі століття серйозні зміни у світі. Відданість монархам, церкві або своїм владикам змінювалася відданістю справі нації. У XX ст. світова політична структура продовжувала докорінно мінятися, що було викликано розвитком сучасних засобів зв'язку і пересування, внаслідок чого націоналізм став ще більш помітною політичною силою. Великі імперії, подібні Австро-Угорщині або Британській імперії, розколювалися в міру того, як підкорені народи починали боротьбу за права своїх націй на самовизначення. Це викликало появу багатьох нових держав, особливо в Америці, Азії та Африці. Зараз у світі нараховується 260 окремих націй, і процес їхнього утворення ще не закінчився, хоча відбувається і не так швидко.

Різні нації світового співтовариства являють собою приклад різних стадій соціального, економічного і культурного розвитку. Деякі з них, наприклад, американці і японці, розвинуті в технічному відношенні держави з високим життєвим рівнем. Інші ж, як Індія і Заїр, намагаються побороти злидні. Але незважаючи на всі їхні розбіжності, усі нації мають спільні характерні риси, що роблять їх національними державами.

Сьогодні немає єдиної думки щодо визначення поняття «нація». Є десятки, якщо не сотні, визначень нації. Це можна пояснити складністю цього соціального феномену, його різнобарвністю, а також тим, що він постійно змінюється, розвивається відповідно до умов соціальної трансформації. Це вельми складний організм, що фактично перебуває в безкінечній динаміці і впливає на історичний розвиток. Так, наприклад, довгий час більшість фахівців основною ознакою нації вважали спільність економічного життя. Сьогодні більша увага приділяється «національному характеру».

Не існує однієї головної ознаки, всі вони важливі. Втрата нацією будь-якої з них призводить до непорозуміння в тлумаченні цієї важливої форми спільності людей.

Можливо лише змінити порядок ознак за ступенем їх важливості.[3,с.10] Отже, нація – це історична спільнота людей, яка має такі ознаки:

- спільність психологічних ознак, які виступають під загальною назвою «національний характер». Останній формується в процесі спільної діяльності людей. Складно визначити особливості, специфічні риси національного характеру тієї чи іншої нації. Інколи вони настільки розмаїті й слабо виражені, що майже неможливо виділити кожен з них. Але в сукупності вони дають можливість чітко визначити відмінність характеру тієї чи іншої нації;

- нація виникає на основі одного етнічного складу (етносу). Нація-етнос – природне утворення. Ознаками етносу є, насамперед, спільність походження, мова, самосвідомість, єдині звичаї, традиції, історія тощо;

- територіальна спільність, тобто кожна нація має свою, чітко окреслену територію. До виникнення націй ні племена, ні жодна народність не мали своєї території. Спільна територія консолідує націю, і, навпаки, втрата території спричиняє втрату єднання, живучість нації і в кінці-кінців призводить її до зникнення, перетворення на соціальну групу, яка, по суті, перестає бути нацією;

- значну роль у формуванні нації відіграють такі фактори, як спільна мова, традиції, звичаї, обряди культура в цілому. Нація має лише одну мову. Специфічна культура, тобто культура лише певного народу, передається з покоління в покоління. Правда справедливим є твердження, що з розколом суспільства на протилежні класи можуть виникати специфічно забарвлені різні відтінки культури. Зі зникненням протилежностей, або зниженням гостроти суперечностей, відбувається зближення, єднання культур. Але слід мати на увазі, що за будь-яких класових суперечностей основоположні специфічні риси національних культур залишаються незмінними. Завдяки чому можна визначити загальнокультурні цінності будь-якої нації;

- спільність економічного життя. Економічні зв'язки єднують людей, сприяють формуванню самосвідомої нації. Глибинні перетворення, що відбувалися в другій половині XX ст. в економіці, викликали сумніви щодо важливості цієї ознаки нації. Це пояснювалося

тим, що економічні інтереси різних соціальних груп виявилися надзвичайно різноманітними і навіть протилежними, що призводить до знецінення спільності економічного життя як ознаки нації. Але господарські зв'язки, економічні інтереси, їх носії, прагнення до певних результатів залишаються, і це змушує людей знаходити спільну мову, єднатися, зберігати національну специфіку тієї чи іншої нації.

Отже, існують різні концепції нації як суб'єкта історії. Найпоширенішою є марксистська концепція, що вважає націю соціальну спільність людей зі спільною територією, економікою, мовою, культурою, а також поширюється етнічна концепція нації, де акцентується її природне походження. Нація являє собою стійку спільноту людей, яка історично склалася на базі спільності економічного життя, території, мови та психічного складу, що виявляється в особливостях культури та побуту. Є риси вищі за територіальну та економічну і навіть мовну спільність, які характеризують сутність нації як генетичне споріднення (одне походження), спільність духовності, моралі, релігії.

Література

1. Балушок В. *Нації етнічні, нації політичні і перспективи етнонаціонального розвитку людства* // *Наука і суспільство*. -1997. -№ 9-10. - С. 26-31
2. *Етнос, нація, держава. Україна в контексті світового етнодержавницького досвіду / за заг. ред. Ю.І. Римаренка.* – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 514 с.
3. Касьянов Г.В. «Нація» і «націоналізм»: слова і терміни // *Український історичний журнал*. -1999. -№ 2. - С. 3-14
4. Лісовий В. *Методологія дослідження нації у «Теорії нації» В.Старосельського* // *Молода нація. Альманах*. -1997. -№ 9. - С. 10-44
5. Руткевич М.Н. *Теорія нації* // *Питання Філософії*. -1999. -№ 5. - С.19-32
6. Чебоксаров М.М. *Проблеми походження стародавніх і сучасних народів* // *Праці МКАЕН*. Т. V. М., 1970
7. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич.* – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.
8. Гнасевич Н. В. *Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Н. В. Гнасевич* // *Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр. / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін.* – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 256 с.
9. Гончарук – Чолач Т., Джугла Н. *Особливості української ментальності як основа національної самоідентифікації.* / Т. Гончарук – Чолач , Н. Джугла / [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv
10. Гурик, М. І. *Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації.* / М. І. Гурик // *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич.* – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.